

OverHolland onderzoekt de samenhang tussen architectonische interventies en stedelijke transformaties in het gebied van de huidige Randstad Holland. Ook nu weer wordt deze problematiek vanuit verschillende gezichtshoeken benaderd. De redactie van *OverHolland* streeft ernaar, door het bijeenbrengen van studies op de gebieden van ontwerp, geschiedenis en theorie, de uitwisseling tussen verschillende vormen van onderzoek naar de architectuur van de Hollandse stad te bevorderen, in de hoop nieuwe lijnen en thema's voor ontwerp en onderzoek tot ontwikkeling te brengen.

OverHolland 9 opent met een veelbelovend afstudeerproject van Ilmar Hurkkens: 'Paradise Regained. De wachter, de slaper, de dromer en de stad'. Hurkkens presenteert zijn project als 'een narratieve exploratie van de geschiedenis en toekomst van de dijk als architectuur'. Hollandser kan het niet! Toch is zijn benadering voor Hollandse begrippen ongebruikelijk. Het project is tot stand gekomen in het afstudeeratelier *Territory in Transit*, onder begeleiding van twee promovendi, Filip Geerts en Stefano Milani, van wie eerder bijdragen in *OverHolland* zijn verschenen. De thematiek van het atelier is afgeleid uit hun beider onderzoek naar respectievelijk *stad en territorium* en *representatie in het architectonisch ontwerp*. Hurkkens heeft deze thematieken aangegrepen om via de representatie in woord en beeld een directe uitwisseling tussen de analyse van het territorium en het ontwerp tot stand te brengen. Taal en tekeningen, verhaal en beeld zijn ineengevlochten. Locatie: De Hondsbosche Zeewering bij Petten, Noord-Holland. In de bijschriften levert Filip Geerts commentaar.

De tweede bijdrage betreft het vervolg op het eerste deel van de studie 'Ontwerpen en bouwen in de Hollandse stad' dat in *OverHolland 8* is verschenen. De auteurs, Gea van Essen, Merlijn Hurx en Geert Medema, behandelen in dit tweede en afsluitende deel de professionalisering van het stadsbouwbedrijf gedurende de zeventiende en de achttiende eeuw. In deze studie zijn resultaten verwerkt van verschillende onderzoeken van promovendi op deelgebieden van de ontwikkeling van het stadsbouwbedrijf in de Noordelijke Nederlanden.

Een belangrijk resultaat van deze gezamenlijke poging een overzicht te schrijven van de ontwikkeling van het architectenvak en de stedelijke bouwactiviteiten zijn de vragen die naar voren komen met betrekking tot de correlatie met andere ontwikkelingslijnen, zoals die van het verstedelijkingsproces in de Nederlanden. Dat zich daarin ups en downs hebben voorgedaan is uit deze studie wel duidelijk geworden. Een beter inzicht in de ongelijkzijdige ontwikkeling van de verschillende steden zou echter ook voor het onderzoek naar het bouwbedrijf en architectenvak van belang kunnen zijn.

OverHolland examines the relationship between architectural interventions and urban transformations in the present-day Randstad Holland region of the Netherlands. Once again these issues have been approached from various angles. By bringing together studies in the fields of design, history and theory, the editors of *OverHolland* hope to encourage exchange between various types of research into the architecture of Holland's cities and so enable new lines and themes for design and study to emerge.

OverHolland 9 opens with a promising graduation project by Ilmar Hurkkens, entitled 'Paradise Regained. The watchman, the sleeper, the dreamer and the city'. Hurkkens presents his project as 'a narrative inquiry into the history and future of the dyke as architecture'. As Dutch as you can get – and yet his approach is unusual by Dutch standards. The project took shape at the graduation workshop *Territory in Transit*, run by two postgraduate students, Filip Geerts and Stefano Milani, who have previously contributed to *OverHolland*. The theme of the workshop was taken from their research into 'city and territory' and 'representation in architectural design'. Hurkkens has used these themes to bring about a direct exchange between the analysis of territory and design, via representation in words and pictures. Language and drawings, narrative and image are interwoven. The location is the Hondsbosche Zeewering, a sea-wall near Petten in the province of North Holland. Filip Geerts provides commentary in the captions.

The second article is a follow-up to the first part of the study 'Design and construction in the cities of Holland', published in *OverHolland 8*. In the second and final part of this study, the authors, Gea Essen, Merlijn Hurx and Geert Medema, discuss the professionalisation of the department of Public Works in the seventeenth and eighteenth centuries. The study is partly based on the results of various studies by postgraduate students on specific aspects of the development of those departments in the Northern Netherlands.

One important result of this joint effort to review the development of the architectural profession and urban public works is that it raises questions on the correlation with other lines of development, including that of urbanization in the Netherlands. This study makes clear that the process has had its ups and downs. However, a clearer understanding of the asynchronous development of the various cities could also be of value for the study of the departments of Public Works and the architectural profession.

A first step in this direction is the contribution by Nikki Brand, 'The rise of the Randstad. An investigation using the *rank-size rule* (11th-21st centuries)', based on the demographic data of the

Een aanzet daartoe geeft de bijdrage van Nikki Brand, 'De opkomst van de Randstad. Een verkenning volgens de *rank-size rule* (11de-21ste eeuw)', die vertrekt vanuit de demografische gegevens van de negen belangrijkste historische steden in het gebied van de Randstad, die eerder in *Over-Holland 2* zijn gepubliceerd. Daaruit kwam duidelijk naar voren dat het tempo van verstedelijking voor deze steden zeer verschillend is geweest en dat hun onderlinge hiërarchie een aantal wisselingen heeft ondergaan. Nikki Brand heeft, als eerste stap in haar promotieonderzoek, op deze gegevens de 'ranke-size rule' losgelaten. Zij gebruikt dit theoretische model niet om een definitieve verklaring te geven voor de ongelijktijdige ontwikkeling van deze steden, maar om vragen te formuleren voor haar verdere onderzoek. In het onderzoek naar urbanisatieprocessen worden verschillende factoren onderscheiden die daarop van invloed zijn, zoals geografie, demografie, technologie, economie en bestuurlijke organisatie. Een factor die ook een rol speelt, is de aard van het onderlinge verband waarin steden functioneren. Dit is de belangrijkste factor waarop het huidige concept van de Randstad is gebaseerd. Het onderzoek van Nikki Brand richt zich op de historische ontwikkeling van het verband tussen de Hollandse steden en stelt zich in het bijzonder de vraag welke rol daarin kan worden toegekend aan hetgeen tegenwoordig wordt aangeduid met de term 'bestuurlijke organisatie van de ruimtelijke economie'.

De vierde bijdrage, 'Nederlandse architectuur in China', betreft een feestelijke gebeurtenis: de presentatie van de Chinese editie van *Honderd jaar Nederlandse architectuur*, onder redactie van S. Umberto Barbieri en Leen van Duin. Beide hoogleraren hebben ook aan de wieg gestaan van *Over-Holland*. Deze presentatie kan worden gezien als een waardige afsluiting van hun universitaire carrière, want wie wil tenslotte tegenwoordig niet naar China?

De eerste Nederlandse editie van het boek verscheen in 1999 bij Uitgeverij SUN. Intussen is er een Engelse editie verschenen en is men toe aan de derde druk. In *Honderd jaar Nederlandse architectuur* geven de redacteurs een overzicht van verschillende tendensen in de Nederlandse architectuur van de twintigste eeuw en zijn, onder leiding van Willemijn Wilms Floet, twintig highlights voortreffelijk gedocumenteerd. Er is bewust gekozen voor een academische, broodnuchtere presentatie. De twintig bouwwerken zijn alle op uniforme wijze opnieuw getekend en voorzien van een geschreven inleiding. De uitgave bevat ook een calendarium op uitneembaar vouwblad, samengesteld door Pieter van Wesemael.

Het initiatief tot een Chinese uitgave is afkomstig van prof. Lu Pinjing van de China Central

Academy of Fine Arts (CAFA) in Beijing. Voor de presentatie van het boek in het CAFA Art Museum op 15 mei 2009 stelden Leen van Duin en Willemijn Wilms Floet een tentoonstelling samen onder de pakkende titel: *Honderd jaar Nederlandse architectuur. Van Berlage tot Koolhaas*. Zij presenteerden daarin een keuze uit de highlights en een aantal recentere werken van architectuurdocenten die op dit moment aan de Faculteit Bouwkunde in Delft zijn verbonden. Daarvan publiceren wij in dit cahier een beknopte documentatie met een inleiding van Leen van Duin.

In de rubriek *Polemen* komen twee onderwerpen aan bod. Roberto Cavallo en Henk Engel bespreken het boek *Architectuur in de kapotte stad* van de architect Hans van der Heijden. Het is een boek dat navolging verdient. De recensenten beschouwen het als 'een dappere poging een vorm te vinden om het onderzoeks- en ontwerpwerk van een architectenbureau te presenteren; niet als een gecamoufleerde reclamefolder, maar als een serieuze bijdrage aan het vak'.

Ten slotte komt de architectuurhistoricus Herman van Bergeijk met een oud document voor de dag: een lezing, in slecht Engels, van de Italiaanse architect en stedenbouwkundige Ludovico Quaroni uit de nadagen van CIAM. Quaroni gaf deze lezing in 1956 op een van de 'CIAM Summer Schools' in Venetië. In de inleiding wijst Van Bergeijk op het belang van deze bijeenkomsten in de marge van CIAM voor de internationale uitwisseling tussen toen nog jonge architecten. Zo duikt daar opeens Denise Scott Brown uit Zuid-Afrika op. Hoe is zij uiteindelijk in de armen van de Amerikaan Robert Venturi terechtgekomen? Zeker voor geïnteresseerden in familiale verhoudingen binnen de architectuur van het recente verleden een onderwerp dat nadere studie waard is. Maar Van Bergeijk geeft ook andere redenen, zoals het feit dat de Italianen zich toen echt inspanden om CIAM nieuw leven in te blazen door studenten in het werk te betrekken.

nine leading historical cities in the Randstad area (published in *OverHolland 2*). This clearly showed that the pace of urbanization in these cities was extremely varied, and that there were a number of shifts in the ranking of the cities. As a first step in her postgraduate research, Nikki Brand has applied the *rank-size rule* to these data. She uses this theoretical model not so much to provide a conclusive explanation for the asynchronous development of these cities, but to formulate questions for her further research. A number of factors that influence urbanization processes are identified, including geography, demography, technology, the economy and administrative organisation. Another key factor is the nature of the links between the cities – the main factor underlying the present-day concept of the Randstad. Nikki Brand's study focuses on the historical development of the links between Holland's cities, with specific reference to the part played by what has come to be termed 'administrative organisation of the spatial economy'.

The fourth article, 'Dutch architecture in China', is published to mark the publication of the Chinese edition of *A hundred years of Dutch architecture*, edited by Umberto Barbieri and Leen van Duin. The two professors also helped launch *OverHolland*. Their trip to China to attend the presentation was a worthy and enviable conclusion to their academic careers.

The first Dutch edition of the book was published by SUN in 1999. There is now an English edition and a third impression. The editors of *A hundred years of Dutch architecture* review various currents in twentieth-century Dutch architecture, and twenty highlighted buildings are thoroughly documented by a team led by Willemijn Wilms Floet. The approach is deliberately sober and academic. The twenty buildings are all redrawn in a standard manner, each with a written introduction. The edition includes a pull-out folded calendar compiled by Pieter van Wesemael.

The initiative for the Chinese edition was taken by Professor Lu Pinjing of the China Central Academy of Fine Arts (CAFA) in Beijing. For the presentation of the book at the CAFA Art Museum in Beijing on 15 May 2009, Leen van Duin and Willemijn Wilms Floet created an exhibition with the snappy title *Hundred Years of Dutch Architecture. From Berlage to Koolhaas*. They took the opportunity to present not only a selection of the highlighted buildings, but also a number of more recent works by teachers of architecture at Delft University of Technology's Faculty of Architecture. Brief documentation on these works, with an introduction by Leen van Duin, is published in this issue.

The *Polemen* section covers two topics. Roberto Cavallo and Henk Engel review architect Hans van der Heijden's book *Architectuur in de kapotte*

stad ('Architecture in the fractured city'). This is a book that deserves to be followed up. The reviewers describe it as 'a brave attempt to find a way of presenting an architectural firm's research and design work not as an advertising brochure in disguise, but as a serious contribution to the profession'.

Finally, architecture historian Herman van Bergeijk looks at an old document: a lecture, in poor English, by the Italian architect and urban planner Ludovico Quaroni, from the latter days of CIAM. Quaroni gave his lecture in 1956 at one of the CIAM Summer Schools in Venice. In his introduction, Van Bergeijk emphasizes how important these meetings on the fringes of CIAM were for international exchange between budding architects. Denise Scott Brown suddenly turned up there from South Africa. How did she end up in the arms of the American Robert Venturi? A topic worth pursuing, particularly for those fascinated by recent family ties within the architectural profession. However, Van Bergeijk suggests other reasons for this, such as the fact that the Italians were trying to give CIAM a new lease of life by getting students involved in its work.